

2021 októberi mérnök évfordulók, emlénapok + **programok**

A korona-vírus járvány miatt valamennyi korábban meghirdetett szakmai-program lemondásra, vagy online térbe került!

4. – 170 éve volt a pesti Szent István bazilika alapkö-letétel

Budapesten, a Szent István király bazilika (németül: St.-Stephans-Basilika, ismert még, mint Lipótvárosi plébániatemplom) tényleges megépítésére az 1838-as nagy pesti árvíz szolgáltatott indokot. A mai Szent István tér közepe egy kis, természetes kiemelkedést képezett a sík pesti területen, amelyen több száz lakos talált menedéket a víz sodrása előtt, amíg csónakokkal kimentették őket. Az árvíz túlélői fogadalmi adományokkal támogatták, hogy csodálatos megmenekülésük helyszínén templom épüljön. 1845-ben végül Hild József (1789-1867) építész kapott megbízást a tervek elkészítésére. A földmunkákat már 1846-ban megkezdték, de a folytatás az 1848-49-es forradalom és szabadságharc miatt késedelmet szenvedett. A Hild elképzelései szerinti klasszicista stílusú istenháza építését 1851. augusztus 14-én kezdték el. Az alapköletételre 1851. október 4-én került sor. Hild József 1867-ben bekövetkezett haláláig vezette a munkálatokat, és csak ezt követően derült ki, az építőanyag minőségében és a kivitelezésben is voltak hibák. 1868. január 22-én a már felfalazott kupola – a féloldalas terhelés és a pillérek egyenlőtlen süllyedése miatt – beomlott. A törmelék eltakarítása, a rosszul felhúzott épületrészek visszabontása 1871-ig tartott. Építési tervek átdolgozására és a munkálatok vezetésére Ybl Miklós (1814-1891) építészet kérték fel, aki neoreneszánsz stílusban dolgozta át a terveket, és 1891-es haláláig ellátta a művezetői feladatokat is. A díszítőmunkálatok és az épületbelső végleges kialakítása Kauser József (1848-1919) vezetésével 1905-re készült el. A Szent István bazilikát 1905. november 19-én szentelték fel, a zárókő elhelyezésére az uralkodó jelenlétében került sor 1906. december 8-án. Noha az eredeti szándék szerint az új templom Ausztria védőszentjének, Szent Lipót nevét viselte volna, de még elkészülte előtt, 1897-ben az érseki főhatóság Szent István király oltalmába helyezte, és később nevére is szentelték fel.

8. – 120 éve született Sályi István mérnök

Budapesten született Sályi (eredetileg és 1936-ig Springer) István (1901-1974) gépészmérnök, egyetemi tanár, a műszaki tudományok doktora (1958), Kossuth-díjas (1953), az Elnöki Tanács tagja (1963). (Apja Springer Ferenc ügyvéd, az FTC alapító elnöke.) Mérnöki oklevelét a budapesti József Nádor Műszaki Egyetemen szerezte (1923). 1924-1928. között a Ganz Vagon- és Gépgyár műhelymérnöke, majd a Műegyetem tanársegédje (1928-37) volt. 1937-től 1949-ig a Szabadalmi Bíróság bírója, emellett 1945-49-ben az Iparügyi Minisztérium munkatársa volt. 1948-50-ben a budapesti Állami Műszaki Főiskolán tanított. 1949-től 1971-ig a miskolci Nehézipari Műszaki Egyetem (MNME) mechanikai tanszékének vezetője, 1950-1961 között az egyetem rektora volt. 1953-ban az MNME díszdoktorává avatták. Több akadémiai bizottság és tudományos társaság munkájában vett részt. Tudományos kutatásaiban főként a mechanika és szilárdságtan általános elveit, rendszerét tanulmányozta. Műszaki doktori értekezésében a beton lassú alakváltozásával foglalkozott, vizsgálta a folytatólagos tartók elméletét, a plaszticitáselméletet és a korszerű gépméretezés alapjait. Eljárást dolgozott ki a csillapított rendszerek gerjesztett lengéseinek elemzésére. Tankönyveket írt és tevékenyen részt vett a közéletben is.

9. – 160 éve született Kövessy Győző mérnök

Csongrádon született Kövessy Győző (1861-1938) mérnök, aki tevékenységét 1881-ben Szegeden kezdte a városi főgyűjtő csatorna építésénél, helyi építésvezetőként. 1885-1887. között a Pancsova-Kubini ármentesítő és belvízszabályozó társulat ártérfejlesztési munkálataiban tevékenykedett. Állami vízügyi szolgálatát 1890. augusztus 1-én, Szatmárnémetiben, a Folyammérnöki Hivatalnál kezdte. A Tisza Vásárosnamény-Máramarossziget, továbbá a Szamos torkolat és Sülelmed közötti mederszakaszok szabályozási, partbiztosítási munkáival és kisebb ármentesítésekkel foglalkozott. Nagyobb kiviteli munkája a cégény-matolcsi Szamos átvágás volt. 1892-ben Kvassay Jenő, az Országos Vízépítési Igazgatóság vezetője megbízta az Ecsediláp lecsapolásának, valamint a Szamos balparti árvízvédelmi töltés terveinek és költségvetéseinek elkészítésével. A felméréseket személyesen végezte. A mérési eredmények alapján 1894. elejére elkészítette a 164.486 kat. hold ármentesítését és lecsapolását lehetővé tevő terveket. Megindította az érdekeltek között a társulat megalakításához szükséges felvilágosító munkát. 1894-ben az érdekeltség kimondta az Ecsediláp Lecsapoló és Szamosbalparti Ármentesítő és Belvízszabályozó Társulat megalakulását. Ezután beindította a Társulat fő műveinek építését. Megbízást kapott a Szamos hajózhatóvá tételét célzó munkálatok tanulmányozására azzal, hogy tapasztalatai alapján készítsen tanulmányt és javaslatot a Szatmárnémeti vasúti híd alatti Szamos-szakasz medrének kis- és középvízi szabályozására, ill. a hajózhatóvá tételére. A tanulmányterve 1900-ban készült el, melyet az Országos Vízépítési Igazgatóság el is fogadta. Az első párhuzamműveket 1902-ben kezdte építeni, mely folyószabályozási munkát 1914-ig, az I. Világháború kitöréséig folytatta. Kvassay Jenőtől megbízást kapott a Tisza-Szamosköz árvizeitől és belvizeitől sokat szenvedett területének vízrendezésére vonatkozó terv készítésére. A nagy körütekintést kívánó első terv 1907-ben készült el. Végrehajtására társulat kialakítását szorgalmazta, azonban erre - az érdekeltek ellenkezése miatt - nem került sor. A tervet - újabb szempontok szerint - 1911-ben átdolgozta. 1913-ban a Tiszán, Szamoson, de különösen a Túron közel egy időben levonult rendkívüli árvíz katasztrófális helyzetet teremtett a Tisza-Szamos-közben. Ez adott lökést a társulat megalakulására és 1914-ben az alakuló közgyűlés kimondta a Tisza-Szamosközi Ármentesítő és Belvízszabályozó Társulat megalakulását. 1913-ban nevezték ki a Szatmári Folyammérnöki Hivatal főnökévé és az Ecsediláp Társulathoz miniszteri megbízottként kirendelték. Hivatalfőnöki beosztásában a Folyammérnöki Hivatalt 1920 novemberéig vezette. Bár magas állást kínáltak fel neki román részről, elhárította, mert tapasztalatait, munkáját hazájának kívánta felajánlani. Az Országos Vízépítési Igazgatóságon belül 1920-tól a sátoraljaújhelyi Folyammérnöki Hivatal kerületi felügyelője lett, majd megszervezte a Nyíregyházi Folyammérnöki Hivatalt. E két Hivatal tevékenységének ellenőrzésén kívül hat vízi-társulat ügyeit segítette intézni. A trianoni békediktátum következtében az Ecsediláp Lecsapoló és Szamos-balparti Ármentesítő és Belvízszabályozó Társulat közel fele román fennhatóság alá, a Tisza-Szamosközi Ármentesítő és Belvízszabályozó Társulat 45,5 %-a pedig csehszlovák, illetve román uralom alá került. A megmaradt Társulat autonómiáját a földművelésügyi miniszter felfüggesztette és az ügyek vezetésére miniszteri biztosokat nevezett ki. Az Ecsediláp Társulat miniszteri biztos mellé műszaki tanácsadóként a földművelésügyi miniszter őt

rendelte ki. E megbízatás alapján készítette el a vízrendezés és ármentesítés új terveit, amelyek szerint a magyar társulat a vízszabályozást saját területén végrehajtja. A Tisza-Szamosközi Ármentesítő és Belvízszabályozó Társulat miniszteri biztosa, dr. Gaál Endre 1924-ben lemondott. A földművelésügyi miniszter a Társulathoz miniszteri biztosként Kövessy Győzőt nevezte ki. Miniszteri biztosi minőségében kidolgoztatta a társulati vízrendezés kiviteli terveit és a munkák költségvetését. Több alkalommal személyesen egyeztetett a trianoni diktátum „eredményeként” három részre szakadt ártér problémáinak megoldása érdekében a csehszlovák és a román féllel. A Túr csatorna földmunkáit 1926 végén, 1927-ben pedig a nagy műtárgyak építését indította be. 1929. augusztus 4.-én adták át a Társulat legjelentékenyebb és gazdaságilag legfontosabb viziművét, a Báró Kende Zsigmond Csatornát, amelyet a Társulat első nagyjérdemű elnökéről neveztek el. A csatornát a Társulat a Túr folyó árvizeinek kártétel nélkül való elvezetésére, illetőleg mintegy 70.000 kat. hold árterületnek vízmentesítése érdekében létesítette. A csatorna méreteinél és szép, műszakilag is kiválón tökéletes hídjaival és műtárgyaival a magyar vízszabályozás egyik legnagyobb és legszebb alkotása volt a maga korában.

14. – 175 éve született Schickedanz Albert műépítész

A galíciai Bielsko Bialán született Schickedanz Albert (1846-1915) műépítész, festő és iparművész, az eklektikus építészet jeles képviselője. Tervei alapján létesült Pesten a Hősök tere. A tér három elemét – a Szépművészeti Múzeumot, a Múcsarnokot és a kettőt mintegy összekötő Millenniumi emlékművet, avagy ezredévi emlékművet – Schickedanz Albert tervezte (a két múzeumot, Herzog Fülög Ferencsel közösen).

14. – Szabványosítási világnap

Annak emlékére, hogy a genfi székhelyű Nemzetközi Szabványügyi Szervezet (ISO) 1946. október 14-én alakult. Az ISO és a világnap célja, az országok műszaki elszigeteltségének megszüntetése, a közös szabványok elkészítése és azok alkalmazásának népszerűsítése. Bővebb infó: iso.org

15. – 125 éve született Marchhart József mérnök

Debrecenben született Marchhart József (1896-1964) mérnök. Gyakorlati működését az Alsó-szabolcsi Tiszai Ármentesítő Társulatnál kezdte, előbb mint gátfelügyelő, majd gépészmérnöki diplomájának megszerzése (1933) után mint szakaszmérnök. Korszerűsítette a társulat ármentesítő műveit és fejlesztette belvízlevezető hálózatát. Utóbb részt vett a tiszalöki öntözőrendszer tervezésében is. 1956-tól 1960-ig a Tiszántúli Vízügyi Igazgatóság műszaki vezetője volt.

19. – 160 éve született Dvorák Hubert mérnök

Oravicán született Dvorák (más írásmód szerint: Dworák) Hubert (1861-1927) mozdonyszerkesztő, mérnök, aki az I. világháború után a Magyar Királyi Állami Vas-, Acél- és Gépgyárak (MÁVAG) vezérigazgatója volt. Középiskoláit Pécsen végezte, mérnöki diplomáját a bécsi műszaki egyetemen szerezte. 1883-ban lépett az akkor még MÁV Gépgyárnak hívott üzem szolgálatába, a gyár mozdony-szerkesztési osztályán. Főnöke a neves mozdonykonstruktor, Kordina Zsigmond (1848-1894) mérnök volt, akinek irányítása alatt önálló mozdonyszerkesztővé vált. Kordina korai halála után Dvorák Hubert főmérnökként a mozdonyszerkesztési osztály főnöke lett. Vezetése alatt készült el Atlantic típusú mozdony, melyet 1900-ban a párizsi világkiállításon Grand Prix-vel tüntettek ki. 1903-ban, amikor Róth

Pál a gyár vezetőjévé lépett elő, Dvorák Hubert főfelügyelői rangban a mozdonygyártás szakosztály főnöke lett. Vezetése alatt fénykorát élte a magyar mozdonygyártás – ez nem csak mennyiségét (ebben az időben havonta akár húsz új mozdony is elhagyta a gyárat!), de minőségét tekintve sem túlzó állítás. Az ekkor a MÁVAG termékei semmilyen tekintetben nem maradtak el Európa élvonalától. A gyár tervezte és gyártotta a kor Európájának legnagyobb méretű és teljesítményű mozdonyát, a 601 sorozatot. Külsőleg is elegáns, jellegzetesen „magyar stílusú” mozdonyok készültek ebben az időszakban. A teljesség igénye nélkül néhány további mozdonytípus: 375, 324, 301, 327, 342 és 442 sorozat. Az új mozdonytípusokon kívül a gyár több korszerű berendezésekkel felszerelt üzemcsarnokkal is gazdagodott. A világháború alatt a gyár gyakorlatilag éjjel-nappal termelt, a mozdonyok mellett hadianyagot is gyártva. Dvorák Hubertre a háború mind nehezebb viszonyai súlyosbította addig sem csekély feladatai mellé a háború harmadik évétől – Róth Pál halála miatt – igazgató-helyettesként az egész gyár vezetésének gondja is rászakadt. A világháború után a viszonyok valamelyes konszolidálásával Dvorák Hubertet nevezték ki a gyár vezérigazgatójává. Ekkortól nyugalomba vonulásáig a gyár helyzetének stabilizálásán és nyereségesség tételén dolgozott. Az iránta megnyilvánuló bizalom jeleként munkájára a nyugdíjkorhatár elérése után is számítottak. Végül összesen 43 évet töltött a gyárban. Nyugalomba vonulása után néhány hónappal hashártyagyulladás következtében elhunyt.

21. – 160 éve született Klupathy Jenő fizikus

Kassán született Klupathy Jenő (1861-1931) fizikus, akadémikus, egyetemi tanár. 1876-80 között Budapesten folytatta tanulmányait. 1879-től tanársegédként dolgozott Eötvös Loránd mellett a budapesti tudomány egyetemen, 1888-tól egyetemi magántanárként működött. 1903-ban az intézményben megszervezett gyakorlati fizikai tanszék tanára lett. 1908-ban a Magyar Tudományos Akadémia a tagjai sorába választotta. A fizika gyakorlati, műszaki oldala érdekelte. Foglalkozott a Wehnelt-féle elektrolitikus szaggatóval, vizsgálta a katódsugarakban a töltések áramlását. Tökéletesítette a vetítógépekben alkalmazott ívlámpák szénelektrodájának elrendezését. Intenzív népszerűsítési tevékenységet fejtett ki: megalapította az Urania Tudományos Egyesületet, 1900-ban Szász Károllyal együtt megindította és szerkesztette az Uránia című tudományos ismeretterjesztő folyóiratot. 1898-ban a kezdeményezésére alakult meg a Budapesti Egyetemi Athletikai Club (BEAC), amelynek társelnöke volt egészen 1912-ig. Súlyos betegsége miatt 1912-ben visszavonult a nyilvános szerepléstől.

23. – 90 éves Tihanyi Kálmán találmánya, az ikonoszkóp

1931. október 23-án nevet is kapott Tihanyi Kálmán (1897-1947) fizikus, villamosmérnök, feltaláló szabadalmi alapján a töltéstárolás elvét megvalósító eszköze. Megszületett a XX. század egyik legnagyobb találmányaként nyilvántartott televízió-rendszer kivirágzását lehetővé tevő eszköz, a képfelvevő kamerák legfontosabb eleme, az ikonoszkóp. Működésének lényege, hogy az optikai képet egy vákuumsőben levő mozaikkatódra vetítik, amely mozaikszerűen elhelyezkedő, nagyszámú apró fotocellákból áll; ezek a cellák- a rájuk eső fényvel arányos mennyiségű elektront emittálnak, s így rajtuk az optikai képnek megfelelő töltéskép alakul ki. A feltöltődött mozaikelemeket az elektronágyú által létrehozott, fókuszolt elektronsugár a képfelbontás elvének megfelelően végigsöpri, aminek hatására az

egyres cellák kisülnek. A kisülő áram a közös elektródon és a munkaelenálláson átfolyva a képet reprezentáló elektromos jelet állít elő. A Magyar UNESCO Bizottság 2000 decemberében felterjesztette az UNESCO Memory of the World (A Világ Emlékezete) elnevezésű program nemzetközi bizottságához Tihanyi Kálmán 1926-os szabadalmi hivatali aktáját, melyben a modern TV ma is érvényes alapvető elméletét és a gyakorlati kivitelére vonatkozó javaslatait fogalmazta meg. A Radioskop szabadalmi leírása – Magyarországról elsőként – 2001. szeptember 4-én belekerült A Világ Emlékezete Listába, amely a nemzeti közösségek tulajdonában lévő egyetemes értékkel bíró ritka és veszélyeztetett dokumentumokat regisztrálja.

25. – 125 éves az Iparművészeti Múzeum jelenlegi épülete

Az Iparművészeti Múzeumot Európában harmadikként, 1872. szeptember 1.-én Budapesten alapították. Ezt követően 1896. október 25-én a király jelenlétében ünnepélyes keretek között átadták a múzeum – ma is működő – épületét, amely Lechner Ödön (1845-1914) és Pártos Gyula (1845-1916) építészek tervei szerint készült. Az Iparművészeti Múzeum a magyar és nemzetközi, régi és kortárs iparművészet, illetve design első számú gyűjtőintézménye és bemutatóhelye Magyarországon. Gazdag kollekciója Európában is a legfontosabb ilyen profilú múzeumok közé emeli, egyes gyűjteményrészei, így a szecessziós üveg- és kerámiatárgyak, vagy az iszlám-török szőnyeggyűjtemény, világszínvonalúak.

28. – 160 éve született Neustadt Lipót mérnök

Budapesten született Neustadt Lipót (1861-1925) gépészmérnök, aki Zipernowsky, Déri és Kandó munkatársaként, a kísérletek dokumentálójaként, a magyar elektrotechnikai ipar egyik megteremtőjeként vált ismertté. Nevéhez fűződik az akkori nagy villamos telepeknél (Róma, Bécs stb.) az egyfázisú koncentrikus kábelek üzemeltetéséhez a tapasztalatok alapján kidolgozott szabály. 1898-tól, mint a laboratórium vezetője, elsősorban transzformátor-szerkesztéssel foglalkozott, de tevékenyen részt vett a napi operatív munkában is. Később cégvezetőként, majd igazgatóhelyettesként dolgozott.

29. – 130 éve született Mazalán Pál mérnök

Iglón született Mazalán Pál (1891-1959) bányamérnök, geofizikus, hidrogeológus. Számos ivó- és ipari vízkutat létesített, 1932-ben pedig megteremtette a hazai mélyfűró-ipar munkaeszközei gyártásának alapjait, a „Mazalán Pál Mélyfűrási Vállalata és Gépgyára” elnevezésű vállalattal. Intenzíven kapcsolódott be a hazai nyersanyagok és az ivóvíz feltárási munkálataiba. 1938-tól mint meghívott, később mint rendes előadó a Mérnöki és Építészmérnöki Karon, a geológia tanszék keretében „A mélyfűrású kutak építése” tanszék oktatója lett, haláláig. A második világháború alatt olyannyira kibővíti gyára profilját, hogy a már kifejlődött, hazai olajkutató és -termelő ipar eszközeinek javarészét az ő gyára állítja elő. Az államosítás után tulajdon üzemében, új néven a Mélyfűró Berendezések Gyárában, mint szakértő dolgozik 1949 közepéig, ahonnan a Bányászati Kutató Intézetbe kerül. Rendkívül tevékeny tagja volt a különböző szakmai-tudományos egyesületeknek, az Országos Magyar Bányászati és Kohászati Egyesületnek, a Magyar Hidrológiai Társaságnak és a Magyar Földtani Társulatnak.

31. – 170 éve született Ilosvay Lajos vegyész

Désén született Ilosvay Lajos (1851-1936) vegyész, műegyetemi tanár, akadémikus, a kémiai oktatás

fejlesztésének kiemelkedő alakja, aki kimutatta, hogy a levegőben a villámlás hatására nitrogén-oxidok keletkeznek. Egyetemi tanulmányait a budapesti tudományegyetemen végezte. 1875-76-ban Lengyel Béla mellett, 1876-80 között tanársegédként Than Károly intézetében működött. 1880-82-ben magyar állami ösztöndíjjal Bunsen, Baeyer és Berthelot mellett külföldön dolgozott. 1882-től a budapesti Műegyetemen a kémia tanára lett, 1901-1903. között pedig rektor volt. 1910-től kormánypárti országgyűlési képviselő, 1914-1917 között a vallás- és közoktatásügyi minisztérium államtitkára. A Természettudományi Társulat titkára (1906-14), majd elnöke (1914-36) volt. Az MTA másodelnöke (1916-19, és 1925-28. között) volt. Szerkesztette a Magyar Chemiai Folyóiratot (1897-től), majd a Természettudományi Közlönyt (1906-tól). Kutatásai főleg az analitika és a szerves kémia körében mozogtak. A levegő oxidáló alkotórészeivel foglalkozva a salétromsav kimutatására szolgáló Griess-féle kémilöszert rendkívül érzékenyé tette (Griess–Ilosvay-reagens). Irodalmi tevékenysége szakmájának tudományos művelésén és népszerűsítésén kívül közművelődési téren is kiterjedt. 1927-től a felsőház tagja volt.

Felhasznált irodalom:

- *MMK Történeti (Bizottság) Munkacsoport: Magyar mérnökök évfordulói 2021-ben*
Internet: mmk.hu/kamarai/historia
- *Évfordulóink a műszaki és természettudományokban*
MTESZ Tudomány- és Technikatörténeti Bizottsága sorozatának egyes kötetei
- *História – Tudosnaptár - Természettudósokhoz kapcsolódó évfordulók*
Internet: tudosnaptar.kfki.hu/historia
- Nagy Ferenc szerk.: *Magyar tudóslexikon A-tól Zs-ig*
1997. – BETTER – MTESZ – OMIKK
- Kenyeres Ágnes szerk.: *Magyar Életrajzi Lexikon I-IV.*
1967-1990. – Akadémiai Kiadó
- *Mérnöki évfordulók, emlénapok és programok - 2014. január 1-től havi bontásban*
Internet: mmk.hu/kamarai/historia
- *Egyéb életrajzi és műszaki források*

Készítette: Sipos László József villamosmérnök, minőségügyi szakmérnök
Magyar Mérnöki Kamara (MMK) Történeti (Bizottság) Munkacsoport tagja